

K A T A L O G
ZABYTKOWYCH PARKÓW
I KOMPOZYCJI KRAJOBRAZOWYCH
WOJEWÓDZTWA KIELECKIEGO

P O W I A T
J E D R Z E J O W S K I
,

tom III

opracowany przez
Politechnikę Krakowską
pod kierownictwem naukowym
doc. dr hab.
Janusza Bogdanowskiego

A R C H I W U M
OŚRODKA OCHRONY
ZABYTKOWEGO KRAJOBRAZU
ul. Szwoleżerów 9, tel. 628 46 41 w. 130

Nn mn. 603

K A T A L O G

ZABYTKOWYCH PARKÓW

I KOMPOZYCJI KRAJOBRAZOWYCH

WOJ. KIELECKIEGO

pow. JĘDRZEJOWSKI

t. III

Niniejsze opracowanie pow. jędrzejowskiego zostało ułożone w porządku alfabetycznym i obejmuje następujące miejscowości:

- a v 1. Przasław 1. • — *jędrzejów*
- b v 2. Przyłęczek 1. •
- c v 3. Rakoszyn 1. • — *Nagłowice - Oksa*
- d v 4. Rembieszycy 1. • — *Katolpna*
- e v 5. Rożnica 1. • — *stupa*
- f v 6. Rzeszówek 1. • — *Nagłowice - Oksa*
- g v 7. Sędziszów 1. • — *Sędziszów*
- h v 8. Sieńsko 1. • — *stupa*
- i v 9. Słęcin 1. • — *Nagłowice - Oksa*
- j v 10. Słupia 1. • — *stupa x2*
- k v 11. Strzeszkowice 1. • — *Wodzisław*
- l 12. Sudół 1. • — *jędrzejów*
- m v 13. Świerków - Kwilina 1. • —
- n v 14. Trzciniec 1. • — *Nagłowice - Oksa*
- o v 15. Warzyn 1. • — *Nagłowice - Oksa*
- p v 16. Wodzisław 1. • — *Wodzisław*
- q v 17. Zagaje 1. • — *Wodzisław*

egzemplarz . . . 2

K A T A L O G

Zabytkowych parków i kompozycji
krajobrazowych

województwo : kieleckie
powiat : Jędrzejów

Kierownictwo naukowe :

Doc.dr hab.arch.

Janusz Bogdanowski

Opracowała :

mgr inż.arch.

Ludmiła Flagorowska

Współpraca :

dr hab.arch.

Jan Bruzda

Dyrektor

Prof. nadzw. mgr inż. Witold Czekiewicz

RAKOSZYN

RAKOSZYN - Fragment Topograficznej Karty Królestwa
Polskiego. - 1839 r.

R A K O S Z Y N

powiat : Jędrzejów

założenie podworskie

użytkownik :

Szkoła Podstawowa

Nadleśnictwo Oksa

Miejscowość położona w odległości 3 km na południe od Nagłowic przy drodze biegnącej do Trzcińca, na skraju dużego kompleksu leśnego rozciągającego się pomiędzy wsiami : od północy - Słęcin i Zawodzie, od południa - Rakoszyn i Nowa wieś.

Wieś Rakoszyn usytuowana jest w południowo - zachodnim narożniku kompleksu leśnego przy drodze bocznej odchodzącej w kierunku południowo - zachodnim w stronę Sieńska i Różnicy.

Założenie podworskie usytuowane jest na skrzyżowaniu dróg : Nagłowice - Trzciniec, oraz prostopadłej do niej drogi stanowiącej południową granicę kompleksu leśnego w bezpośrednim sąsiedztwie kościoła.

Teren sfalowany o lekkim nachyleniu północnym pokryty polami uprawnymi, posiada dominantę wysokościową w pobliżu Trzcińca. Po stronie północnej w terenie leśnym system stawów ciągnie się do Rakoszyna w kierunku wschodnim do Zawodzia i dalej na północ układem cieków wodnych i podmokłych łąk do Nidy.

Założenie podworskie składa się z :

- budynku podworskiego w otoczeniu fragmentu parku
- kilku prostokątnych działek o różnym sposobie użytkowania usytuowanych prostopadle do drogi
- terenów upraw z aleją starych lip
- całkowicie zdewastowanych wycinką drzewostanu terenów położonych obecnie poza ogrodzeniem po północnej stronie założenia

I. Dane historyczne

- 1153 - w ieś Rakoszyn nadana Cystersom w Brzeżnicy / Jędrzejowie / przez arcybiskupa Jana
- 1326 - wzmiankowa parafia w Rakoszynie
- XV wiek - nazwa wsi brzmiała Rakoszino wg. Rykoszyn
- półowa XV wieku - Rakoszyn składa daninę klasztorowi w Jędrzejowie
- 1523-35 - dziedzicem Rakoszyna są Pełkowie
- 1557 - dziedzicem Rakoszyna jest Jan Kempki, potem Kacper syn Andrzeja, sędzia grodzki chęciński
- 1581 - wieś i dobra Rakoszyn należą / w części / do Kacpra Kempkińskiego, kalwina
- 1 poł. XVII wieku - walki pomiędzy katolikami a kalwinami / synami Kacpra Kempkińskiego /. Spór o zagarnięcie przez kalwinów dóbr kościoła
- 1620 - właścicielem Rakoszyna był Aleksander Kempki.

- 1639 - kościół zniszczony zamieniony na skład
- 1640 - zniszczony kościół zwrócony parafii katolickiej, klasztor w Jędrzejowie traci patronat nad kościołem
- 1711 - dziedzicem Rakoszyna jest Franciszek Stokowski
- 1780 - konsekracja nowego kościoła wzniesionego w roku 1779 przez ks. Tomasza Kalińskiego
- 1793 - dziedzicem Rakoszyna jest Jan Bratkowski
- 1800 - Rakoszyn posiadają Ksawery i Jan Bratkowscy
- 1807 - połowę Rakoszyna kupuje Wincenty Trembecki h. Prus, szambelan Stanisława Augusta
- 1827 - założenie oznaczone na mapie. Jego zasięg szerszy niż obecnie. Przebieg dróg nieco inny. Droga z Nagłowic do Sieńska przebiega obrzeżem lasu od północy założenia. Kościół oznaczony
- 1841 - drugą połowę majątku kupuje Ludwika Dembińska
- 1845 - całość majątku w rękach Jana Sucheckiego męża Ewy Trembeckiej
- 2 połowa XIX wieku - Rakoszyn pozostaje w rodzinie Sucheckich. Ostatni wymienieni : Ignacy Suchecki i syn jego Adam.

- około 1930 - " Rakoszyn posiada b. piękny park, mocno zaniedbany i dwór zniszczony. Za czasów Ignacego Sucheckiego była tu chodowla koni arabskich, ujeżdżalnia "
/ J. Wiśniewski /
- do 1945 - majątek w posiadaniu Sucheckich
- obecnie - dwór nie istnieje. Jeden z budynków podworskich i część parku w opiece i użytkowaniu szkoły podstawowej.
Północna część parku należąca do Nadleśnictwa Oksa całkowicie wycięta
/ wycinka zakończona prawdopodobnie w roku 1971 /

Dane według

- Słownik Geograficzny Królestwa Polskiego T. IX.
Warszawa 1888
- Katalog Zabytków Sztuki w Polsce T. III woj. kieleckie
powiat jędrzejowski, Warszawa 1957
- J. Wiśniewski, Historyczny opis kościołów, miast, zabytków i pamiątek w jędrzejowskim, Marjówka 1930
- Topograficzna Karta Królestwa Polskiego 1839

II. Opis stanu obecnego

1. Położenie i ogólny układ kompozycyjny

Wydzielony obecnie ogrodzeniem z całości założenia teren posiada kształt kwadratu o bokach w

przybliżeniu 200 x 200 m oparty, bokiem południowym o drogę biegnącą od skrzyżowania w stronę wsi Rakoszyn. Wewnętrzny nieco schematyczny podział terenu na szereg działek o różnym sposobie użytkowania nosi cechy pewnej przypadkowości.

W połowie kwadratu równolegle do boku południowego zaznaczony prostoliniowy podział w formie ścieżki biegnącej od furtki kościoła w stronę budynku szkoły. Ścieżka ta wiąże założenie z kościołem i terenem otaczającym zajmującym prostokątną działkę ograniczoną dwoma krzyżującymi się drogami. ^{wytyczony} Węższym bokiem wzdłuż drogi do Nagłowic. Od północy przylegające bezpośrednio do omawianych części założenia ciągnie się pas terenu stanowiący niegdyś integralną część kompozycji parkowej, niestety w chwili obecnej pozbawiony całkowicie drzewostanu. Teren tej partii założenia opada nieco ku położonym w lasu olchowym stawom. Od zachodu do omawianych części założenia przylega szeroki pas upraw, ograniczony prostopadłą do drogi linią młodego lasu.

W przybliżeniu na osi ścieżki biegnącej od kościoła, na skraju lasu znajdują się ruiny podworskich zabudowań gospodarczych.

Przypuszczać należy, że młody las został zasadzony na terenach gospodarczych założenia.

2. Opis elementów układu

Wydzielony ogrodzeniem teren jest zachowaną częścią wielkiego założenia parkowego od którego odcięto przypadkowo linię podziału część północną.

W chwili obecnej ośrodkiem kompozycji jest niewielki, mieszkalny budynek podworski, który zapewne wcześniej pełnił funkcję drugorzędną. Otacza go gęsty, w wieku kilkudziesięciu lat drzewostan mieszany / kasztany, jesiony, lipy / ograniczający od wschodu teren upraw. W układzie drzewostanu tak od frontu jak i od tyłu budynku zaznaczony wyraźnie układ alejowy / kasztany / o niewyraźnym powiązaniu kompozycyjnym w pobliżu budynku. Budynek jest niewielki, murowany, parterowy na rzucie prostokąta. Od frontu alejowy układ kasztanów i jesionów tworzą ścianę ścianę wydłużonego wnętrza parkowego zaakcentowanego jesionem / jesion zwisły /. Wjazd od drogi aleją kasztanową skierowany nieco skośnie w stosunku do budynku, skręcając na północny wschód wiąże się z prostoliniową alejką biegnącą od strony kościoła oraz z równoległą do niej aleją bardzo starych około 200 - 3000 letnich lip, klonów, dębów i jesionów. Aleja ta, nieco przerzedzona skręca pod kątem prostym na północ, biegnąc równolegle do wschodniej granicy terenu swobodnie wijącą się ścieżką. Zakończenie jej stanowi ogromny dąb odsunięty nieco od linii ścieżki. Dalszy przebieg ścieżki nieczytelny, brak powiązań kompozycyjnych z powodu wycięcia drzewostanu.

Otwarte ku północy, zarysowane układem alei kasztanowej od zachodu i alei starych lip i dębów od wschodu i południa obrzeżne wnętrze parkowe użytkowane jest pod uprawy. Wiaże się ono widokowo z terenem usytuowanym od północy o wyciętym drzewostanie.

Teren ten o powierzchni około 4 ha ciągnie się od drogi

z Nagłowic równolegle do ogrodzonego parku aż do jego zachodniej granicy. Od północy przymknięty jest nieregularną linią młodego lasu olchowego. Wśród olch zarastający układ stawów rybnych. Zachowany szpaler wątków modrzewi wiąże się z kolistym stawkiem usytuowanym w pobliżu ogrodowego terenu parku. Poszczególne niepowiązane ze sobą ślady dróg i alei prowadzą :

- od strony wschodniej od drogi : z Nagłowic ślad wyciętej alei skracającej pod kątem prostym, / prawdopodobnie dawny wjazd na teren założenia /
- od stawu miękką linią droga w kierunku południowo-wschodnim zarysowana w układzie terenu
- ślad wyciętej alei w części zachodniej w pobliżu obecnego ogrodzenia parku.

Ogółem na omawianym terenie dokonano wycinki w przybliżeniu około 200 sztuk drzew parkowych o średnicy 40 - 100 cm.

III. Wstępna analiza stylistyczna i ocena kompozycji

Z powodu całkowitego zdewastowania znacznej części założenia nie jest możliwe bez ścisłego pomiaru geodezyjnego i studiów historycznych określenie stylu ani układu kompozycyjnego istniejącego doniedawna założenia parkowego.. Brak punktu odniesienia w postaci śladów usytuowania dworu nie pozwala określić także powiązań kompozycyjnych pomiędzy elementami pochodzącymi z różnych okresów.

Stwierdzić można, że na całość istniejącego układu składały się :

- stara aleja lip i dębów / wiek 150 - 300 lat /
- drzewostan wycięty / przypuszczalnie w wieku 60 - 100 lat /.

Przypuszczać należy, że pierwotny pochodzący z około połowy XVIII wieku, był układem o tendencjach geometrycznych, na który nałożyły się kolejne zmiany / około połowy i z końcem XIX wieku / zmierzające do przekształcenia parku w swobodny park krajobrazowy.

Wartość założenia polega w chwili obecnej przede wszystkim na wartości wiekowego stosunkowo nieźle zachowanego drzewostanu, oraz na wartości kompozycyjnej poszczególnych zachowanych elementów układu.

IV. Wytyczne konserwatorskie

1. Ocena stanu zachowania

Mimo stosunkowo nieźle zachowanej części w obrębie ogrodzenia, należy założenie jako całość uznać za zdewastowane. Niewłaściwe użytkowanie przekreśliło w dużej mierze jego wartość zabytkową.

2. Zagrożenia

Dalsze zagrożenia mogą wynikać :

- z wykarczowania terenu po wyciętym drzewostanie i zatarcia śladów kompozycji
- z dalszej niewłaściwej gospodarki terenami otaczającymi i braku konserwacji istniejącego drzewostanu

3. Wytyczne badawcze

Należałoby wykonać :

- pomiar geodezyjny całego terenu łącznie z terenem wyrębu
- inwentaryzację zieleni
- studia historyczno - kompozycyjne
- projekt rekonstrukcji założenia zmierzający do powiązania w całość kompozycyjną wartościowych zachowanych elementów

4. Wytyczne do ochrony

Ochroną ścisłą należy otoczyć teren w obrębie ogrodzenia oraz teren wyrębu do momentu podjęcia decyzji adaptacyjnych. Ochroną częściową zastosować na terenie upraw od strony zachodniej.

5. Wytyczne do adaptacji i konserwacji

- należy możliwie szybko przeprowadzić konserwację starego drzewostanu
- wytyczne projektowe należy oprzeć o wnikliwe studia historyczno - kompozycyjne

Wg. stanu z roku 1971

Opracowała :

mgr Wanda Genga

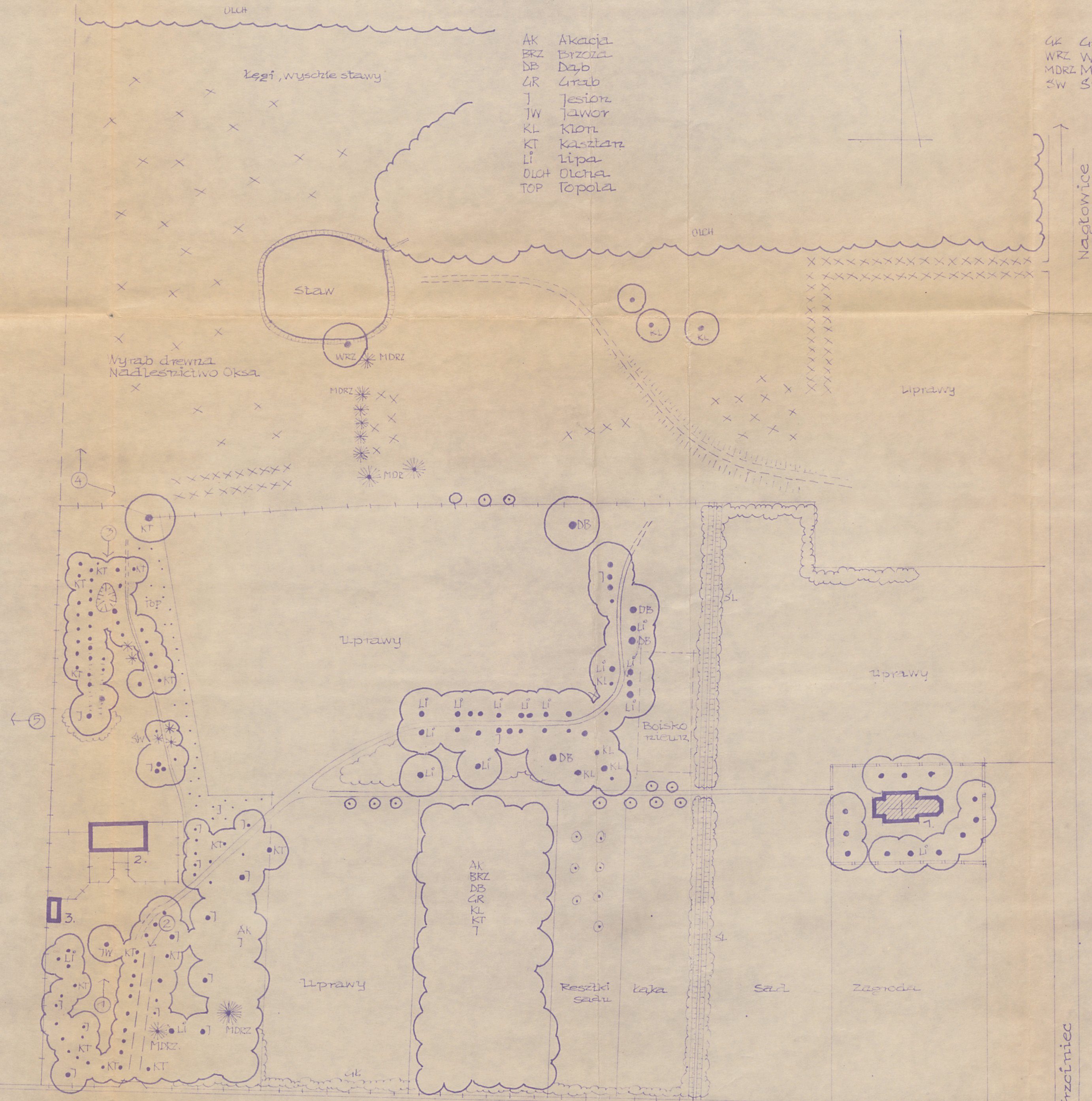
RAKOSZYN I

ZAKOŹENIE PODWORSKIE

- Skarpa
- Groble
- Stawy
- Rowy
- Zadrzewienia pojedyncze i grupowe
- Krzewy
- Ogrodzenia
- Drogi, ścieżki i ich ślady
- Zabudowa istniejąca
- Kolejność i kierunek zdjęć fotograficznych

AK Akacja
BRZ Brzoza
DB Dąb
GR Grab
J Jesion
JW Jawor
KL Klon
KT Kasztan
LI Lipa
OLCH Olcha
TOP Topola

UK UKŁOG
WRZ Wierzba
MDRZ Modrzew
SW Świerk

1. Zabytkowy kościół z XVIII w.
2. Budynek podworski, ob. szklarni
3. DREWNIANY budynek gospod.
4. Ruiny bud. podworskich

wg. stanu z 1971 roku

Wsi Rakoszyn i Siensko

ARCHIWUM
OŚRODKA OCHRONY
ZABYTKOWEJ I KRAJOWEGO
ul. Szwoleżerów 9, tel. 628 48 41 w. 130

Nr inw. 603

Nowa Wies

RAKOSZYN II

ZAŁOŻENIE PODWORSKIE

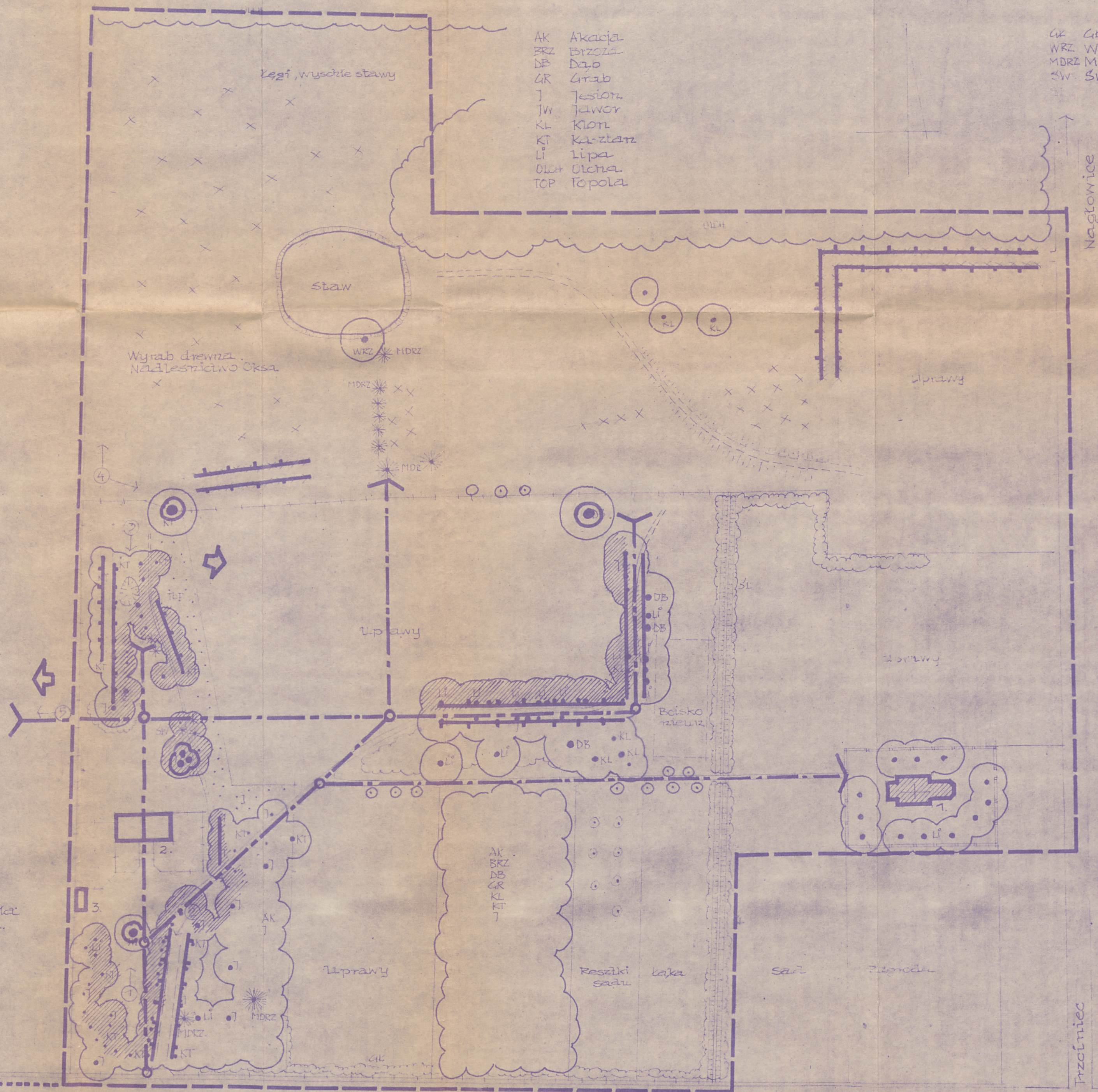
- Skarpa
- Groble
- Stawy
- Rowy
- Zadrzewienia pojedyncze i grupowe
- Krzewy
- Ogrodzenia
- Drogi, ścieżki i ich ślady
- Zabudowa istniejąca
- Kolejność i kierunek zdjęć fotograficznych
- Drzewa ścięte
- Oś kompozycyjna i przymknięcie
- Zarys wnętrza kompozycyjnych
- Drzewa oraz grupy ważne kompozycyjnie
- Charakterystyczne cigi alejowe lub szpalery
- Kierunki widokowe
- Zakres odróżni ściętej
- Zakres odróżni częściowej

1. Zabytkowy kościół z XVIII w.
2. Budynek podworski, ob. szkoła
3. DREWNIANY budynek gospod.
4. Ruiny bud. podworskich

wg stanu z 1971 roku

AK Akacja
BRZ Brzoza
DB Dąb
GR Grab
J Jesion
JW Jawor
KL Klon
KT Karzlan
LI Lipa
OLH Oleśna
TOP Topola

GL Głóg
WRZ Wierzba
MDRZ Modrzew
SW Świerk

Do wsi Rakoszyn i Siensko

ARCHIWUM
OŚRODKA OCHRONY
ZABYTKOWEGO KRAJOBRAZU
ul. Szwoleżerów 9, tel. 628 48 41 w. 130
NN 1 MW. 603

RAKOSZYN

Fot.1. - budynek podworski - widok od strony wjazdu

Fot.2. - fragment alei ksztanowej - widok od
strony północno wschodniej

RAKOSZYN

Fot.3. - fragment alei kasztanowej za budynkiem
w części północnej parku

RAKOSZYN

Fot.4. - panorama zniszczonej północnej części
parku

RAKOSZYN

Fot. 5.- ruiny budynków podworskich - widok w kierunku zachodnim